

ПРИНСТОНСКИ УНИВЕРЗИТЕТСКИ ОРКЕСТАР

Диригент Мајкл Прат

Уторак, 16. Март 2023,

у 20.00

Сала Коларчеве задужбине

ПРОГРАМ:

Александар Бородин (1833-1887)

Половецке игре из опере *Кнез Игор*

Семјуел Колриџ Тејлор (1875-1912)

Балада за Оркестар, Оп. 33

Пауза

Густав Холст (1874-1934)

Планете

Марс, доноси рат

Венера, доноси мир

Меркур, крилати гласник

Јупитер, доноси радост

Сатурн, доноси старо доба

Уран, маг

Нептун, мистик

БЕЛЕШКЕ УЗ ПРОГРАМ

Половецке игре

До сада је већ више пута наглашено за Александра Бородина да ниједан композитор није постигао тако дуговечну славу са толико малим опусом. По професији је био хемичар, признати научник који је објавио 42 научна рада и основао 1868. год. Руско друштво хемичара. Дружио се са Дмитријем Менделјејевим који је описао *Периодни систем елемената*. Бородин је у Русији, 1882, основао и прву Медицинску школу за жене.

Бесмртност је стекао захваљујући музици, свом споредном интересовању. Вечерас су на програму његове Половецке игре из опере *Кнез Игор*. После смрти Бородина, остале су иза њега недовршене партитуре помало у хаосу, а задатак да их припреме за изводљиву оперу на себе су преузели Николај Римски-Корсаков и Александар Глазунов. Плесови су смештени на крај другог чина, и улога им је да разоноде заточеног принца. Дуго се сматрало да је блиставу оркестрацију урадио Римски-Корсаков, али су недавна истраживања показала да је ипак сам Бородин створио ових девет минута незаборавне музике.

Балада за Оркестар, оп. 33

Семјуел Колриџ Тејлор је рођен у Лондону 1875. Мајка му је била Енглескиња, а отац из Сијера Леоне. За самог себе композитор је говорио да је Англо-Африканац. Име је добио по песнику Семјуелу Тејлору Колриџу коме се дивила његова мајка. Касније је композитор то прихватио и тумачио као извор инспирације. Још док је био мали деда га је охрабрио да почне да свира виолину, и пошто је био јако талентован већ са 15 година је уписао Краљевски музички колеџ. Студирао је композицију код професора Чарлса Вилиерса Стенфорда. Након што је дипломирао, постао је професор у музичкој школи Кристал Палас и диригент оркестра Кројден Конзерваторијума.

Тејлорова репутација диригента и композитора почела је да расте. Убрзо га је приметио Сер Едвард Едгар, који му је организовао наступ на фестивалу «Три хора», где је први пут и представио вечерашње дело, Баладу за оркестар у а-молу. Дело је оставило снажан утисак и 1899 његов стари професор Стенфорд дириговао је први део Тејлорове трилогије *Песма о Хијавати* за велики оркестар, хор и солисте. Успех га је мотивисао да брзо заврши трилогију и одмах затим уследио је и позив на турнеју по Сједињеним Државама.

У своја три боравка у Америци, 1904, 1906 и 1910, Тејлор је имао запажени успех. Белци музичари у Њујорку са дивљењем су га називали «Црни Густав Малер», а био је позван и у Белу кућу да посети председника Теодора Рузвелта – редак догађај у то доба за неког ко је био афричког порекла.

Његове Хијавата кантате редовно су пуштане на Би-Би-Си-у, али Тејлор никада од тога није имао финансијску корист, пошто је продао ауторска права. Касније постаје паметнији у заштити својих ауторских права, али већ је било касно. Умро је сиромашан у 37. години од упале плућа. Вечерашње дело, Балада, је кратка, али драматична прича, са напетим, жестоким алегро моментима које смењују лирични интерлудији, пуни заноса. Ово је био сам његов почетак, и јако је тужно кад помислимо где би му био крај да је композитор имао више времена да живи, ствара и развија се.

Планете

Густав Холст је рођен у породици скандинавског порекла у руралном делу Енглеске. Припадао је средњој класи и рано је стекао образовање у својој музичкој породици. Свирао је виолину и клавир, а касније је почео да учи и тромбон, јер отац му је био убеђен да ће му тај инструмент помоћи да се излечи од астме. Холст је пре уписа на Краљевски музички колеџ, једно време радио као сеоски оргуљаш и хоровађа. На колеџу је упознао свог великог и дугогодишњег пријатеља Вона Вилијамса. На крају се посветио тромбону и рано је зарађивао за скроман живот свирајући по разним оркестрима.

Међутим и од тог посла је убрзо одустао и посветио се педагошком раду и радио је као учитељ у приватним женским школама.

Централна тематика *Планете* обухвата Холстово интересовање за астрологију (не астрономију). Рад на свом великом делу започео је 1913, а постепено га је завршавао до 1917. Прво извођење, 1918, је било приватно у затвореном кругу и оставило је јак утисак о коме се причало. Две године касније, 1920, дошло је и до првог јавног извођења. Првобитан оригинални назив гласио је *Седмоставна оркестарска свита*, наслов који подсећа на Шенберга. Други сматрају да су му извор инспирације биле *Слике с изложбе Мусоргског* или Елгарова *Енигма варијације*. Холстов пикторијализам је мање специфичан од његових наведених претходника, али је ипак спектакуларно живописан. Дело је компоновано за велики оркестар, и још важније разнолико, по узору на моду позно романтичарског доба и по моделу оркестра Рихарда Штрауса, Малера и Стравинског. Поред уобичајеног пуног оркестра, Холстова партитура захтева и дрвене дувачке инструменте у распореду од четири - укључујући с времена на време, алт флауту, два пикола и (заиста) ретку бас обоу. Дувачка секција садржи шест хорни, четири трубе, а поред стандардне бас тубе и мању, тенор тубу (вечерас се свира на еуфонијуму).

Редослед и број од седам покрета изазвао је доста полемика у вези са стварним планетама, њиховим бројем и положајем. Све је то у ствари било безначајно, јер Холстово стваралаштво је инспирисано астролошким знацима - којих има седам – а не неком нашем дефиницијом планета или њиховим позицирањем у односу на Сунце или условима међу њима. Дакле редослед кретања, почевши од Марса, произилази из астролошког поредка.

Холст је одабрао релативно необични временски мотив у трајању од пет-четири понављања за злослутно подсећање на рат, започиње с хипнотичким ритмом, који се понавља више пута, док акорди непрестано претећи расту, све док практично не заурлају. Понављање изнова и изнова, исти ритам у жицама, ретка употреба мале, или тенор тубе, кулминира уз употребу трубе у ударним фанфарама. Ово је оригиналан Дарт Вејдер и музика Звезде смрти! Суморан, пуст крајолик ратом разорен приказан је снажно у спором туробном средњем делу пре понављања уводног ударног дела. Тако потресно – нема ту нимало славе! Евоцирање рата завршава се драматичним, тупим ударцима чекића, са

засебним паузама које не остављају никакву сумњу о тоталном уништењу и погубности рата.

Венера, представница мира, одговара на позив соло рога, и уводи нас у спокојан свет који подсећа прикладно на римску богињу љубави и лепоте, астролошки повезану са хармонијом и балансом. Нежни сонорни одељак дрвених и жичаних инструмената, употпуњен егзотичним звуком челеста ствара чудесан предах за Марса. Овде се јасно одаје Холстово познавање и поштовање Дебисијеве музике. Све је у лебдећем спокоју. Соло виолончело, мора се признати, звучи и подсећа на неке одломке Холстовог најбољег пријатеља Вилијамса

Затим се појављује Меркур, сребрно, живахно, управо онако како и доликује крилатом гласнику богова. У астрологији, Меркур је симбол рационалности и интелекта. Рапидне скале и цвркутави ритмови светлуцаво преносе мисаоност. Магична целина подсећа на *Дер Розенкавалиер* Рихарда Штрауса.

А затим поново још један преокрет, али овог пута се почаст одаје Јупитеру, који доноси радост и весеље. Јупитер се сматрао врховним богом богова, а планета Јупитер владаоцем свих планета. Провод и коцкање такође су делови његове личности, и тај други део њега долази до изражаја у жустрим уводним мелодијама, брзе и синкопирание на једној страни, а на другој тактови валца. У средишњем делу се препуштамо племенитим и узвишеним мелодијама какве само Едвардијанци могу да компонују – стварајући за самог владара. Ту величанствену мелодију касније је Холст прилагодио и обрадио за црквену химну по тексту *Заветујем се својој земљи* која се и данас поштује и пева у Великој Британији. На крају се брзи тонови враћају и ова суита се весело завршава.

Сатурн, представник старог доба, уводи се полако, уз два статична акорда која хладно изводе, уз непрестано понављање, дрвени дувачки инструменти. Жичани инструменти коментаришу злослутно, док дувачи уз интонирани звук величају свечану поворку. У астрологији Сатурн је представник друштвеног поретка и цивилизације, одговорности, дисциплине и дужности. Дувачки инструменти се труде да пренесу

музички ове одлике, уздижу их до кулминације и постепено јењавају и нестају у звуку жица, осцилирају и лебде безвремено и без емоција у привидној бесконачности.

Четири импресивне ноте полако, али гласно најављују мотив Урана мага. Разнолико се понављају, као да марширају, газе попут и самог генија, бога открића, одговорног за изненадне и неочекиване ствари и промене. Марш помало подсећа на Холстове француске претходнике, Делиба и Дукаса, па чак нам на памет пада и Берлиоз. Трио фагота нас уводи у овај узбудљиви догађај, који с времена на време прекидају четири звучне ноте. Оркестар свира марш, ствара га скоро неконтролисано, а затим стишава. И поново мотив од четири ноте, али овог пута тихо, меко, пицикато на харфи. Фаготи покушавају безуспешно да наставе марш. Дувачи гласно свирају централну тему коју харфа и гудачи заокружују у загонетну оду паметном магу.

Просто је фасцинантно да је последњи део *Нептун мистика* настао још пре сто година. Холст овде одбацује рационалне и организационе принципе музике и предивно ствара атмосферу не само мистичног, већ преноси и традиционалну слику и идеју повезану са планетом Нептун: илузију, конфузију и обману. Метрика (да иста она пет-четири са почетка првог става – да ли се заиста лако чује?). Прелази акорда, мелодије, форме, стила – све се свира минимално до непостојаног овде на самом крају. Композитор користи егзотичне низове хармоније и фрагменте нетрадиционалних скала да би створио нестварни лебдећи звук који нас обгрљује. Маштовита оркестрација асоцира на славну традицију Римског-Корсакова, Стравинског и Дебисија и јасно доказује и Холстову маестралност. Ово је заиста рана права «свемирска музика» неупоредива са појавом знаних нам клишеа. Оркестар се полако утишава, нестаје, а остаје само женски хор (појављује се и у претходним деловима) који полако постаје нечујан. Само тај један једини људски елемент остаје са нама, а композиторово истраживање нас самих бледи записано на небесима. Метафора, можда, и нема крај.

Биографија

Мајкл Прат

Ове сезоне 2022-2023 обележава се 45 година од доласка Мајкла Прата на Принстон и његовог рада са Принстонским универзитетским оркестром. Диригент је створио репутацију оркестра као једног од најбољих универзитетских оркестара у Сједињеним Државама.

Прат је заслужан и за прављење једног од најбољих програма у земљи, Принстоновог извођачког музичког програма, чији је и директор још од оснивања 1991. Међународна репутација коју је стекао овај Програм резултирала је да Принстон постане главна дестинација за талентоване ученике који граде академску каријеру. Прат је успоставио и партнерство између Принстона и Лондонског краљевског музичког колеца тако да студенти са Принстона имају прилику да буду на студенском боравку у Лондону. Суоснивач је и удружења Ричардсон извођача, које пружа могућност високо талентованим студентима да наступају заједно са наставним кадром на концертима камерне музике.

Током своје дуге каријере, Прат је извео генерације студената. Карактерише га рад на разноврсном оркестарском и оперском репертоару, од ране барокне италијанске опере преко Малерових симфонија до савремених симфонија које стварају студенти и факултет. Предводио је Принстонски универзитетски оркестар на једанаест турнеја по Европи. Под Пратовом палицом, Принстонски универзитетски оркестар је учествовао на радионицама са позоришним и плесним програмом, радио на делима Прокофјева, балету *Челични корак* и опери *Борис Годунов*, поставци Штраусовог *Грађанина племића* од Молијера, целокупној реализацији Менделсоновог *Сна летње ноћи* од Шекспира, итд.

Прат се школовао у Истмен музичкој школи и у Тангелвуд музичком центру, а учитељи и ментори су му били Гунтер Шулер, Леонард Берштајн, Густав Мајер, Ото Вернер Милер.

У марту 2018, Принц од Велса је Прата прогласио почасним чланом Краљевског музичког колеца у Лондону. Председник Принстон универзитета, Кристофер Ајсгрубер, му је доделио 2019. год. награду за врхунско подучавање и истакнути педагошки рад.

